

csak egy bőrt lehet lenyúzni", de azért az évenként bevásárlott mintegy 30.000 birka még mindig elég bőrt adott, hogy 24 tabakos és szattyángyárat munkával lásson el. Hosszú téli estéken aztán a haza vitt magyar bor mellett olvasgatták a szerzett százásokat, hozzájuk álmodván - a milliókat. Most már ezt a kisipart is elnyelte a gyárszerű nagyipar, és a 24 tímár-műhelyből ma már csak egy van meg, és az is zsidó kézben.

(Megjelent: *Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képekben. Galiczia, Budapest, 1898.*
/Szerk. megjegyzés: eredeti írásmóddal/

* * *

A Fővárosi Örmény Klub 2005. május 19-i műsora

Program

I. rész:

a Budavári Örmény Önkormányzat két képzőművészeti kiadványa

Benedek Katalin: Művészek és alkotások I. kötet;

Dávid Attila Emlékalbum

Bemutatja: Troján Tünde színháztörténész-rádióriporter

Közreműködik: Dávid Áron

II. rész:

Híres ember = nagy ember?

Zenés csevegés színházi emberekről

Bende Miklós színházi rendező előadása

Közreműködik: Bacsó Zoltán

Helyszín: Magyarok Háza,

Budapest, V. Semmelweis u. 1-3.

A klubdelutánt a Budavári Örmény Önkormányzat rendezi

* * *

Keresztes Gyula

A marosvásárhelyi örményekről

Rövid történeti áttekintéssel kezdem ismertetőmet.

Az örmények Armeniából szétszóródás révén a XIV. században Krímián át Lengyelországban (1330), onnan Moldovában telepedtek le. Tovább üldöztetve 1669-ben az erdélyi havasokba kerültek, és I. Apafi Mihály fejedelem (1632-1690) engedélyével 1672-ben Gyergyószentmiklóson, Ditróban, Csíkszépvízen, Felfaluban, Bátoson telepedtek le. A XVI. és XVII. századi harci események és járványok pusztítása során Erdély népességének száma csökkent, s az örmények itteni letelepedése minden szempontból előnyös volt, egységbe tömörülve Erdélyben városokat is alapítottak (Szamosújvár, Erzsébetváros).

További szétszóródásuk folyamán Marosvásárhelyen is sok örmény család lelte meg békés lakhelyét. Az itt letelepedett örmények létszáma nem ismeretes, arra a helyi plébánia adhatna feleletet nyilvántartása alapján, mint egyháztagokról. A közeli örmény-lakta helyekről ide érkezők száma nagy volt, s a leszármazottaké is figyelemre méltó. Több, mint száz marosvásárhelyi népes örmény családot sikerült név szerint összeírni. A sokat szenvedett s hontalanná vált nép új hazát talált Erdélyben.

Az Erdélyben letelepedett örmények - őseik hitét megőrizve - a római katolikus vallást gyakorolták és gyakorolják, a római katolikus püspökség fennhatósága alá kerültek. 1848-ban az országgyűlés honosította az örményeket, az ország egyenrangú polgáraivá tette. Vallásukat, családnevüket megtartották, sok név magyaros hangzásúvá vált. Vegyes házasságok révén, az évek során a hasonlóná válás folytán elmagyarosodtak, de örmény eredetüket nem tagadták meg. Több generáción át a leszármazottakon öröklődött a jellemző faji vonás: kerek arc, szép fekete szem, dús fekete szemöldök és haj.

Ma már az örmény nyelvet kevesen beszélnek. A több, mint háromszáz év alatt a letelepedett örmények belenőttek a magyar kultúrkörbe. Időszaki lapjuk, az Armenia szerkesztősége Szamosújváron működik. A szövetség célja: felkutatni a szórványban élő kis- és nagylétszámú örményeket és egységbe tömöríteni valamennyiüket. Szoros kapcsolatot tartanak a Magyarországon működő Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesülettel.

Az örmény nép tudományszerető, irodalma, ipar- és alkotóművészete, jó kereskedelmi érzéke ismeretes. Az örmény kereskedő és iparos szorgalma és illemtudása révén gazdaságilag előnyös helyzetbe került, jó anyagi alappal rendelkezett. Takarékos és vendégszerető jellemmel bír, s áldozatkészséggel segíti egyházát. A helyi római katolikus plébánia templomhajójának színesüveg-festmény ablakai közül az egyikben látható Tiridat örmény király, királyi díszben, amint Örményország apostola és első püspöke kereszteli meg. A kép alatti felirat szövege:

PROTEGE GENTEM ARMENAM (Oltalmazd örmény népedet)! Feltételezhető, hogy a helyi örmény családok adományából készült a szép üvegfestmény.

A kereskedelemmel foglalkozó örmények Marosvásárhelyen a város központjában, a piactéren vagy annak közelében telepedtek le, külön lakónegyed (fertályt) nem alkottak, de a város vásáros életében előnyösen vettek részt. A jó anyagi alappal rendelkező családok magas, emeletes kőházakat építettek, a földszinten üzlethelyiséggel. A hosszú, benyúló udvarokon hátranyúló épület raktárként szolgált, az udvar mélyén kocsiszín és lóistálló szükségeltetett, mivel a vásárokból lovas szekérral mentek a (sátoros) kereskedők. Az emeleten a család részére biztosították a lakást, de legtöbb esetben a bérbe adható lakrész sem maradt el. A térre néző üzletek kirakatait és bejáró ajtóit szekrény szerűen bútorasztalos készítette. A kirakatok-bejáratok üvegezett felületeit nyitható vagy leakasztható fatáblák, tömör ajtók vagy lehúzható, hullámos fémlemez-redőnyök védték a zárva tartás ideje alatt. Az üzletbelső asztalai, szekrényei (polcai) hasonlóképpen finom asztalosmunka-darabok voltak, a kor ízlésének megfelelően.

A XX. század első felében a *Dudutz testvérek* két üzlete a főtéren és a Kossuth Lajos utca sarkán álló László-házban nagyon keresett volt. A város régi lakosai ma is Dudutz-saroknak mondják a térnek azt a részét. A főtéren *Izmael* rőföskereskedőt alacsony termete miatt „Kicsi Izmaelnek” nevezték. *Fogolyán* főtéren női divat-üzletét „előkelő” jelzővel illették. A szépen berendezett üzlet alkalmazottai divatos zsakett öltönyben fogadták a vásárlóközönséget. *Dudutz Antal* bőrkereskedő főtéren üzletét „A fekete kutyához” cégjelzővel látta el. A tömör ajtólapra a tulajdonos a címfestőtől cégéreként egy fekete kutya képét kérte. Az alkudozásnál a címfestő a láncal ábrázolt kutya festéséért több munkadíjat kért. A megrendelő magyarázatot kért a magas árért. A mester válasza így hangzott: „Ha láncal festem a kutyát, nem szalad el”. A kutya láncal került a táblára.

A XIX. században ide került *Csiky* család vaskereskedése és ásványvíz-lerakata nagy forgalomnak örvendett. A tornyos Városháza építésével egy időben, az azzal szembeni telken szép kétemeletes családi lakóházat építettek a szecesszió stílusában. A *Gajzágó* kereskedő család neoklasszikus síremléke a római katolikus temető legszebb sírfelépítménye, az 1894-es évszám jelzi állításának idejét. A *Kárnász* kereskedő család egyemeletes lakóháza a Petőfi Sándor téren áll, melyet az államosítás után a város polgármesteri hivatala helyreállíttatott, s ott rendezte be a házasságkötő-termet.

Marosvásárhely város verses leírásában Mátyási József pesti ügyvéd 1791-ben, vásárhelyi látogatása után, a várost jellemző sorokban így írta: „Lakosai Magyarok, Oláhok, Örmények, / S ezen utolsók nem szegény legények”. Az átutazó láthatta az örmény kereskedők anyagi jólétét. Az örmények a lakó- és az üzletházon kívül a Trébelyben gyümölcsös-és szőlőkerteket tartottak fenn. Földműveléssel nem foglalkoztak, a mindennapi anyagi jövedelmet a kereskedelem biztosította.

A következőkben felsorolok egynéhány itt élt (élő) örmény család nevét: *Avéd, Burdács, Csath, Dudutz, Gajzágó, Holbach, Izmael, Kabdebó, Lukácsfy, Merza, Nuridsány, Ollender, Petelei, Süle, Száva, Tolokán, Verzár, Zorzi, Zsidó.*

A Petelei családból *Petelei István* neves író, a Kemény Zsigmond Társaság tagja, a Marosvásárhelyi Füzetek szerkesztő-kiadója volt. Szülőháza a Szentgyörgy tér 16. szám alatti telek belsejében áll. A nevét örökítő fekete márványtábla az 1930-as években épített kétemeletes bérház térre néző homlokzatára került. Felirata: „1852. szeptember 13-án e falak között születelt Petelei István erdélyi író. Meghalt 1910. január 5-én.” Koporsó alakú sírköve a római katolikus temetőben található.

A Marosvásárhelyen élő örmény családok leszármazottai magyar örmény katolikusoknak tartják magukat.

(Megjelent a *Népújság* 2005. március 3-i számában)

* * *

Ki volt Baby néni?

A 97 évesen elhunyt *Baby néni, Balogh Rozália* alakjáról szépen, méltóan emlékezett meg Száva Tibor az Erdélyi Örmény Gyökerek áprilisi számában. Csupán egy lényeges színnel kívánom kiegészíteni mindazt, ami az ő írásában szerepel.